

150 ANI DE LA NAȘTEREA LUI ION SURUCEANU

Numele lui Ion Surucean este cunoscut, probabil, doar arheologilor generației vechi, care l-au întâlnit în paginile revistelor de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Colectionar împătimit de antichități și cercetător energic al vestigiilor arheologice, el a fost una dintre cele mai impresionante personalități, care au contribuit substanțial la clădirea temeliiilor arheologiei și muzeologiei din Basarabia și sudul Ucrainei. Viața sa scurtă – doar 45 de ani –, însă foarte intensă, a dat rezultate strălucite, care, din păcate, au fost pierdute sau uitate.

În anii '80 ai sec. al XIX-lea, el a reușit înființarea unui „*Muzeu al antichităților Pontului Scitic I.C. Surucean din Chișinău*”. Activitatea lui Ion Surucean a fost apreciată de contemporanii săi: a fost ales membru onorific al *Academiei Române*, membru activ al *Societății Arheologice din Sanct Petersburg*, membru al *Societății de Istorie și Antichități din Odessa*, precum și al *Societății de Arheologie a Academiei Ecceziastice din Kiev*. Destinul, aspirațiile și căutările sale științifice au fost legate nu numai de Basarabia, dar și de Ucraina și, mai ales, de Odessa, Nejin și Kiev.

Ion Surucean s-a născut la 19 decembrie 1851, dintr-o cunoscută familie de boieri moldoveni. Mama sa, Maria Lomătescu, a fost fiica unui general român. Tatăl, Casian Surucean, a fost nepotul lui Casian Surucean (1750-1829) care, pe banii săi, a întemeiat pe propria moșie două schituri, două biserici de piatră, iar în anul 1785, împreună cu călugarul Iosif a deschis mănăstirea de la Suruceni. Din aceeași familie provine și cunoscutul istoric D.D. Surucean (1856-1902).

Tatăl său a fost ofițer al armatei rusești, iar după ce s-a îmbolnăvit, a fost trecut în rezervă și în curând a murit. După moartea primului soț, mama lui Ion Surucean s-a căsătorit cu un ofițer al armatei rusești, P.M. Șumskij, un om cultivat, interesat de istoria și antichitățile Basarabiei. Probabil, acesta a fost unul dintre motivele pentru care el a fost însărcinat cu aplicarea ordinului guvernatorului Novorosiei și Basarabiei, generalul P.I. Fedorov, privind colectarea antichităților și a altor vestigii istorice din Basarabia. Fără îndoială, aceste preocupări ale tatălui său vitreg au contribuit la formarea intereselor lui Ion Surucean.

În anul 1961, Ion este înscris la gimnaziul din Chișinău, apoi este transferat la cel din Odessa, ca după aceea să fie înscris la Liceul din Nejin al cneazului Grigoriț Bezborod'ko, aceeași instituție de învățământ pe care a absolvit-o cândva și celebrul scriitor rus N.V. Gogol. Este interesant că încă din perioada studiilor la liceul din Nejin, Ion Surucean devine interesat de vestigiile Olbiei antice, ale cărei ruine se aflau în satul Parutino, proprietatea familiei Bezborod'ko. Contemporanii mărturiseau că Ion Surucean a început să colecteze antichități încă din copilărie.

După absolvirea liceului, Ion Surucean s-a ocupat exclusiv de colectionarea antichităților, de săpături arheologice și de studierea istoriei vechi a spațiului Nord-Pontic. El este preocupat de căutarea și achiziționarea antichităților din sudul Ucrainei, de la diverși colectionari. În casa sa din Chișinău se aduceau, din diverse locuri, antichități: monumente funerare grecești și romane, stele funerare de piatră din tumulii nomazilor, monede antice și medievale, amfore, diverse vase antice pictate, precum și multe altele.

Ion Surucean nu se mulțumea doar cu achiziționarea antichităților. El a efectuat periegeze între Dunăre și Nistru, iar în 1886, a condus săpături arheologice la Olbia, susținute financiar de Comisia Arheologică. S-au cercetat atunci și câțiva tumuli și o parte a zidului de fortificație. În tumuli au fost găsite morminte jefuite, din care s-au recuperat un opaiț, un vas de alabastru, o brățară de aur, câteva monede și vârfuri de săgeți din bronz. Tot în aceeași perioadă, Ion Surucean începe primele săpături la Tiras din Akkerman (Cetatea Albă, astăzi Belgorod-Dnistrovskij). În colecția sa se aflau monede din argint și aur, o colecție de toarte șampilate și amfore antice întregi, ceramică cu firnis negru și roșu, fragmente de plăci din marmură cu inscripții grecești și latinești din Tiras. În anul 1895, el a efectuat săpături arheologice pe malul stâng al Nistrului, lângă Bugaz. Așteptările sale de a găsi aici necropola Tirasului, nu s-au adeverit: acolo s-au găsit numai morminte ale nomazilor medievale.

Un eveniment important în viața lui Ion Surucean a fost participarea la lucrările celui

de al VI-lea Congres de Arheologie, care a avut loc la Odessa în anul 1884. La ședințele acestuia au participat toți arheologii importanți ai Imperiului Rus. Ion Surucean a pregătit pentru participanții Congresului o expoziție specială a colecției sale, a cărei catalog a fost publicat separat, ca supliment la „*Trudy VI Arheologiceskogo s'ezda*” (*Materiale ale celui de-al VI-lea Congres de Arheologie*). El participă activ și la ședințele congresului, iar una dintre comunicările sale „*Opyt dokazatel'stva mestonahozhdenija skifskogo ukreplenija Alektor i Zolotogo Berega Konstantina Bagrijanorodnogo*” (*O încercare de localizare a fortificației scitice Alektor și a Malului de Aur al lui Constantin Porfirogenetul*) a trezit interesul deosebit al participanților. Cercetătorul a folosit nu numai atestările autorilor antici, dar și datele perighezelor sale din zona limanului Bugo-Niprean, precum și a celor din zonele adiacente.

Probabil, la scurt timp după organizarea expoziției colecției sale în cadrul congresului arheologic din Odessa, el a inaugurat muzeul său: „*Muzei Drevnostej Ponta Skifskogo I.K. Surucana v Kișineve*” (*Muzeul de Antichități al Pontului Scitic al lui I. C. Surucean din Chișinău*), unul dintre primele muzee din Basarabia. Înaintea lui a mai fost cunoscut un alt muzeu, „*Muzei Drevnostej Natalji Sikard v Vadului Voda*” (*Muzeul de Antichități al Nataliei Sikard de la Vadul lui Vodă*), care a fost înființat la mijlocul anilor '70 și a funcționat până la începutul sec. al XX-lea, când proprietara acestuia s-a mutat la Verona. În anul 1880, Surucean a scris despre acest muzeu un articol publicat în *Besarabskie Gubernskie Vedomosti*. Muzeul lui Ion Surucean se afla în strada Seminaraskaja, în clădirea nr. 37, unde astăzi se află Biblioteca „Bogdan Petriceicu Hajdeu”. Numărul exponatelor muzeale era foarte mare. Colecția antichităților egiptene ocupa două camere, o cameră separată ocupând colecția amforelor șampilate și a ceramicii cu firnis negru și roșu, precum și diversele obiecte din sticlă, bronz, argint sau aur. Colecția numismatică conținea aproximativ 12 mii de monede antice, precum și un număr considerabil de monezi tătarogenoveze din Kafa.

La foarte scurt timp, Muzeul lui Ion Surucean a devenit foarte cunoscut și s-a bucurat de un real interes, mai ales din partea cercetătorilor. El a fost vizitat de V.V. Latyșev, B.A. Turaev, V.V. Škorpil, F.P. Schtern, F.G. Mișcenko și mulți alți specialiști cminenți în

antichități. Foarte interesat de acest muzeu a fost încă tânărul atunci V.I. Goșkevič, cel care, mai târziu, urma să organizeze Muzeul de Antichități din Cherson. V.V. Latyșev caracteriza muzeul lui Surucean ca „...o remarcabilă colecție de antichități”, iar *Societatea Rusă de Arheologie* l-a trimis pe G. Sysoev să deseneze toate ștampilele de pe amforele antice din colecția acestui muzeu. În anul 1894, la Petersburg, apare un articol semnat de I. Surucean și V.V. Latyșev „*Novye greceskie i latinskie nadpisi (1889-1894) iz muzeja Surucana v Kișineve*” (*Noi inscripții grecești și latinești (1889-1894) din muzeul lui Surucean din Chișinău*). Trebuie menționat că în muzeul lui Surucean, au ajuns și un număr mare de falsuri care, în acea perioadă, se confecționau în scopuri comerciale în multe orașe din sudul Ucrainei. Printre ele apărea și copia cunoscutei cupe a regelui scit Saitafarn, ajunsă la Luvru, confecționată de bijutierul I. Rahomovskij din Odessa. O.L. Berthié Delagard menționează totodată și alte falsuri, printre care o placă de aur cu imaginea unui centaur, o coroană din aur și altele.

În toamna anului 1897, I. Surucean efectua săpături arheologice în câțiva tumuli din sudul Basarabiei. În acea perioadă i s-a accentuat tuberculoza, de care suferea de mai mulți ani, iar pe 1 decembrie (18 noiembrie pe stil vechi), el a murit. În acel an se pregătea să participe la lucrările celui de-al XI-lea Congres de Arheologie din Kiev, care urma să aibă loc în 1899. Soarta colecțiilor muzeului său, precum și cea a bibliotecii sale mari, pe care a adunat-o toată viața, a fost tristă. Comisia pentru știință și arhive din Basarabia a încercat să achiziționeze colecțiile muzeului (peste 90 mii de piese), însă la vremea respectivă nu s-au găsit persoane cu pregătire profesională în domeniul antichităților. Moștenitorii lui Ion Surucean, la scurt timp, au vândut clădirea din Chișinău și au cumpărat o casă în satul Săulcani, de lângă Vadul lui Vodă. Acolo au fost mutate colecțiile și biblioteca. Ei au început să vândă piesele muzeului diferiților colecționari, iar în timpul primului război mondial și a revoluției bolșevice, restul obiectelor au dispărut fără urmă. Așa s-a stins un muzeu important, fără a lăsa vreo urmă într-unul din muzeele din Chișinău, sudul Ucrainei sau din România. Din păcate, la sfârșitul sec. al XIX-lea, la Chișinău, nu exista încă un mediu cultural-științific capabil să genereze o preocupare serioasă pentru destinul muzeului lui Surucean.

În ciuda soartei triste a colecțiilor lui Ion

Surucean, activitatea sa privind cercetarea istoriei vechi a spațiului Nord-Pontic și adunarea colecțiilor muzeale și-a lăsat totuși amprenta în

dezvoltarea arheologiei și muzeologiei din Ucraina, Basarabia și România.

Abstract

150 Years from Ion Suruceanu's Birth

Ion Suruceanu's name is probably known only to the old generation archaeologists, who met him in the edition's pages from the end of the 19th century. Fond antiquities antiquary and energetic researcher of the archaeological vestiges, he was one of the most impressive personality, who substantially contributed to the archaeology roots from Basarabia and southern Ucraina. Its short life - only 45 years - but very intense, offered remarcable results, which, unfortunately were lost or forgotten.

Translated by Liliana Lazea

Ivan Černjakov
Ivan Ležuh

I. C. Surucean (1851-1897)

Membru onorific al Academiei Române (1888).
Honorary member of The Romanian Academy (1888).